

SÖNMEZ, Ürün Şen (2014). “Bir Bilgenin Romanı: Od”. *Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması*. 26-28 Mayıs 2014. Eskişehir 2013 Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı (TDKB). Eskişehir, ss.687-698 (<http://bilgelerzirvesi.org>).

Ürün Şen SÖNMEZ*

BİR BİLGENİN ROMANI: OD

İskender Pala tarafından kaleme alınan “Od - Bir Yunus Romanı” en genel ifadeyle Yunus Emre’nin hayatını ve onu “Bizim Yunus” yapan aşamaları anlatır. Romanda olay örgüsü üç anlatıcı tarafından aktarılır. Bu üç anlatıcıdan Molla Kasım merkezdir; diğer iki kişi hikâyeyi ona anlatır gibidir. (Topçu: 2013, 2627.) Yunus Emre, Molla Kasım ve Samuel (İsmail)’in, yani kahramanların bakışından olayların nakledilmesi, olay, durum ve kişilere çok katmanlı bir bakışı beraberinde getirmiştir. Bilhassa kurgusal Yunus Emre karakterinin ağzından, Yunus’un halk anlatıları, menkıbeler ve velâyetnamelerle bir araya getirilen hayat hikâyesinin anlatılması dikkate değerdir. Yunus Emre’nin hem romanın başkişisi hem de anlatıcısı olması onu kurgusal düzlemde daha canlı, daha ilgi çekici bir karakter yapar zira okuyucu onun hikâyesini bizzat onun ağzından, onun bakış açısından dinlemektedir. Kendi kendini anlatan bir karakter olarak kurgulanan Yunus, üçüncü bir şahsın anlatımı ile tanıtılan Yunus’tan daha canlıdır çünkü bu yolla okura hem Yunus’un hayatı ve fikirleri hem de üslubu ve benlik algısı yansıtılmış olur.

Yunus Emre’nin hayat hikâyesi kesin olarak bilinmez, hatta bu ifade Yunus’la ilgili yapılmış hemen hemen tüm çalışmalarda değişmeksizin kullanılır. Yunus’un hayatı ile ilgili yapılan çalışmalar, ana hatları ile tutarlı olsa da Tapduk Emre’nin gerçekten yaşayıp yaşamadığından Yunus’un ümmi olup olmadığına, Yunus’un yaşadığı köyden şiirlerine kadar delillere dayanan ve birliğe varılan görüşlerden söz etmek mümkün değildir. Ancak Yunus’un menkıbevi hayatı, halk anlatılarında da velâyetnamelerde de çok farklılık göstermez.

Bir edebi tür olarak romanın başlıca vasıflarından biri kurmaca oluşudur. Tüm sanat eserlerinde olduğu gibi romanda da sanatkâr

* İstanbul Arel Üniversitesi.

gerçeği olduğu gibi yansıtmak zorunda değildir. Edebi eserlerin konusu gerçek olay ve kişilerden alınabilir fakat bunlar estetik bir anlatı oluştururken yeniden kurgulanır. Dolayısıyla bu çalışmada ele alınan “Od”un da gerçeği dile getirme, Yunus’un hayat hikâyesini belgelendirme gibi bir gayesi ve görevinin olmadığı yeterince açıktır.

Yunus, temelini sevgiden alan dünya görüşünün yanında, kullandığı dil ile de halkın içinden ve halka mal olmuş bir bilge kişidir. Esasen Anadolu’nun gerçek fatihleri Anadolu köylüsünün yanı başında oturmayı kabul etmiş olanlardır. (Eyüboğlu: 2005, s. 15) Yunus da bu fatihlerden biridir. Yunus’un halk tarafından böylesine benimsenmesi, belgelere dayalı bir hayat hikâyesi veya eksiksiz ve tartışmasız bir divan bırakmamıştır belki ama asırlar boyunca dilden dile anlatılacak menkıbevi bir hayat hikâyesi ile onu, düşüncesinin özü sevgi ile anmayı ve anlamayı sağlamıştır. “Od” da ağırlıklı olarak, kaynaktan kaynağa pek az değişiklik gösteren bu menkıbevi hayat çizgisi esas alınarak olay örgüsü oluşturulmuş bir romandır. Bu bakımdan romanın incelenmesi ile hem Yunus’un halk tarafından kurgulanan hayat hikâyesine hem de çağımızda bir başkışı ve anlatıcı olarak bu anlatılar üzerinden yeniden kurgulanan Yunus’a dair izleri sürmek mümkün hale gelir.

Eser, Yunus Emre’nin dervişliğinin öncesi ile başlar. Yunus’un Tapduk dergâhına girmezden evvelki hayatının anlatılması ile bir yandan tüm insani zaafaları, hırsları, hataları, acıları, mutlulukları ve sorumluluklarıyla “pişmemiş” Yunus çizilir, bir yandan da tasavvufu ve Yunus Emre’yi hazırlayan ve kuvvetlendiren koşullar okura sunulur. Böylelikle hem Yunus’un canlı bir roman kişisi olarak çizilmesine başlanır hem de pek çok akademik araştırmada da etkilerine değinilen sosyal, siyasi, ekonomik koşulların nakledilmesi sayesinde olay örgüsü için vazgeçilmez olan neden-sonuç ilişkisinin ilk ve en temel basamağı oluşur. Yunus’u hazırlayan koşullar, o dönemin Anadolu’sunu sosyal, siyasi ve ekonomik anlamda örseleyen koşulların neticesidir. Bir anlamda tasavvufun yükselişinin arka planını oluşturan koşullar, Yunus Emre’nin hayatı ekseninde kurgulanarak çizilir. Romanın, tarihi gerçek ile bağları bu bölümlerde hayli kuvvetlidir. Moğol istilası, siyasi birliğin bozulması, savaşlar, çatışmalar, çeteler, eşkiyalar, yoksulluk, ölüm gibi pek çok olumsuzluk tarihi olaylarla bağları kurulmak suretiyle verilir; böylelikle romanın siyasi ve sosyal fonunun ustalıklarla kurulduğu söylenebilir. Öte yandan tüm bu koşulların verilmesi Yunus karakterinin okura tanıtılmasına da fayda eder. İlk olarak bütün bu

hadiseler neticesinde, Yunus'un ailesi ve köyünde yaşayan insanlara karşı beslediği sorumluluk duygusu başta olmak üzere Yunus'un köklü ailesi, iyi niyeti, yiğitliği, becerileri, sorumluluk duygusu, beslendiği halk kaynakları sunularak karaktere derinlik kazandırılır. Diğer yandan söz konusu olayların neticesinde Yunus'un yolu Hacı Bektaş ve Tapduk Emre ile kesiştiğinden, söz konusu ana ve yan olaylar ile bunların neticeleri Yunus'un değişiminin, onu dervişliğe götüren sürecin de ikna kuvveti gayet yüksek olan hazırlayıcıları olurlar. Böylelikle sosyal-siyasi çevre ve karakter bağının kuruluşu başarılıdır demek mümkün hale gelir.

Yazar romanın başında aslında herkesin bildiğini okurdan saklamaz. Molla Kasım'ın anlatıcı olarak kurgulandığı ilk bölümde, artık hayatta olmadığını *Mübarek tenini toprağa indirdiğimiz güne kadar bu tedirginliğim sürüp gitti.* (s. 10) cümlesinden anladığımız Yunus, eriştiği makam ile anılır. Belgelendirilemeyen fakat anlatılarda rastlanan Molla Kasım- Yunus Emre hikâyesi burada yeniden kurgulanır ve romana biçim vermeye başlar. Bu bölüm Molla Kasım'ın Yunus'un şiirlerini yaktığı, suya attığı ve sonra şiirler arasında "*Derviş Yunus bu sözü/ Eğri büğrü söyleme/ Seni sığaya çeker/ Bir Molla Kasım gelir.*" dizelerini görünce hatasını anladığı ve pişman olduğu bir olay eksenine oturtulur. Uyku ile uyanıklık arasında işittiği bir ses, Molla Kasım'a menkıbenin bilindik cümlelerinden birini söylese de (*Onun şiirlerinden bini yerde mahlûk içindir. Allah binini suda balıklar, binini de gökte melekler okusun istedi.* s. 6) bununla avunmayan ve yaptığından pişmanlık duyan Molla Kasım, Yunus'un dergâhına gider ve yok ettiği dizelerin kıymetine yaklaşmayacağını peşinen söylemekle birlikte, hatasının bedelini ödemek ister gibi Yunus'un hayatını yazıya geçireceğini söyler. Böylelikle romanın devamında Yunus ve Samuel'in anlatıcılığını üstlendiği kısımlar, odak anlatıcı Molla Kasım'ın onlar ağzından naklettikleri olarak düşünülebilir. Yunus Emre'nin hayatının bir takım farklılıklarla pek çok kişi tarafından bilindiği göz önünde bulundurulduğunda pek tabii ki merak unsuru Yunus'un akıbeti üzerinde yoğunlaşmayacaktır. Herkesin bildiği bu sonu romanın başında anlatıcısına söyleten yazar böylelikle Yunus'un hayatını detaylarıyla kurgulamaya başlar.

Yunus Emre'nin nerede doğduğu, nerede yaşadığı ve kabrinin nerede bulunduğu da tartışmalı konulardan biridir. Halk çok sevdiği bu bilgeyi sahiplenmiş; ona pek çok yerde makamlar inşa etmiştir. Romanda en yaygın kabule uygun biçimde Molla Kasım Yunus'un

Sarıcaköy’de yaşadığını söyler. Böylelikle Yunus’un Tapduk dergâhından ayrıldıktan sonra döndüğü Sarıcaköy, *derişliğinden hiç soyunmamış bir şeyh* olan Yunus Emre ile *medreseyi terk edip bildiklerini unutan* Molla Kasım’ın karşılaştıkları mekân olarak anılır. Molla Kasım’ın nazarından Yunus’un dış görünüşüne dair sunulanlar, onu okurun zihninde somutlaştırmak adına mühimdir:

Seksen yaşına merdiven dayamış bir adam düşünün. Elinden eksik etmediği ucu kömürleşmiş bastona –bu baston Tapduk Emre’den yadigâr imiş- dayanmadan yürüyen ve adımlarını, sanki yeri incitmekten korkarcasına basan nahif bir deriş. (...)Sof hirkasının içinde ince fidanlar gibi başını eğmiş duran bir gönül sultanı, bir ince zarafet. Şimdi gözümün önüne getiriyorum da, destarından karayağız cephesine sarkittiği uzun saçları, hafif kemerli burnunu gölgeleyen gür kaşları, beyaz sakalı ve daima gülümseyen nurani yüzü nasıl da herkesi kendine meftun etmeye yeterdi. Gözleri görmediği halde her şeyi görüyor gibi davranmasına şaşırırdım. (s. 8)

Eser, Yunus’un hayat hikâyesi üzerinde yoğunlaşsa ve onun “Bizim Yunus” oluşunu anlatsa da Yunus’un hayatına giren ve ona yol gösteren pek çok bilgenin adı da romanda geçer. Yunus’u hazırlayan, devrin sosyal ve siyasi arka planı kadar hayatına bir şekilde dâhil olmuş bu pek çok bilge şahsiyet de anılmaya değerdir. Esasen Yunus’u hazırlayan bilgelerin başında birer halk bilgisi olan ninesi ve annesi başta olmak üzere aile büyükleri ve Timur Alp Ata ile Satı Nine’de şahıslaşan Türk kocaları gelir. İyi ahlakı, mertliği, dürüstlüğü, yiğitliği, sorumluluk duygusunu Yunus’a kazandıranlar, onun dünya görgüsünü besleyenler bu insanlardır. Bu yönüyle Yunus, derişliğinden evvel de neredeyse hiç kötücül özellik taşımaz. Ondan daima müjdelenen bir insan gibi bahsedilmesi, vardığı her kapıda, gittiği her dergâhta beklenen kişi olması belki bu temele bağlanabilir.

Yunus’u besleyen diğer kaynak anlaşılacağı üzere tasavvuf ehlidir. Bu kişilerin başında, şeyhi Tapduk Emre gelir. Ancak onun kadar önemli olan bir başka isim, Yunus’u derişlik yoluna yönlendiren Hacı Bektaş’tır. Yunus Emre’nin menkıbevi hayatının temel düğümlerinden biri olan Hacı Bektaş ile tanışma sahnesi romanda hacimli bir olay olarak yeniden kurgulanır. Bu kurguya göre yaşanan kuraklık ve kıtlığın ardından Sahip Perende ve arkadaşları, Yunus’a Hacı Bektaş dergâhına gitmeyi teklif ederler. Ancak Yunus, Ucasar’da Çekikgöz zulmünden kaçıp Sarıcaköy’e yerleşmeye ikna ettiği ve beraberinde getirdiği insanların sorumlulukları sebebiyle bu teklifi kabul etmez. Bir süre sonra yokluk dayanılmaz bir boyuta varır.

Bunun üzerine Yunus, Hacı Bektaş'ın dergâhına gider. Ayrı bir bölümde anlatılan bu karşılaşma, anlatıcı Yunus'un *Aslanlı Hacı Bektaş Hünkâr? Bozkırın ışığı? O ne güzel insandı Molla Kasım, bilsen, o ne güzel insandı!...* (s. 72) sözleriyle başlar ve Yunus'un menkıbevi hayatında, bu karşılaşmaya ilgili anlatılanların neredeyse en ince ayrıntısına inilerek kullanılır. Bu bölümde anlatılanlar, velâyetnamelerle ve A. Gölpınarlı ve S. Eyüboğlu'nun halk anlatılarından naklettikleri ile doğrudan uyumludur. Hacı Bektaş'tan köyüne yetecek kadar buğday isteyip bir an evvel eşi Sitare ve oğlu İsmail'in yanına dönmek isteyen Yunus, *bozkır için bir kurtarıcıydı* (s.73) dediği Hacı Bektaş'ın, kendisinin dergâha gelirken getirdiği alıçların her biri için bir nefes ve hatta alıçların her birinin çekirdeği için on nefes verme önerisini *Ruhumun güzelleşmesini elbette isterdim; ama Sarıcaköy'de bana umut bağlayan insanlara ne derdim?* (s. 77) diyerek reddeder. Dergâhtan buğday, zahire ve çeşitli hediyelik eşya ile ayrılan Yunus, köyüne vardığında eşinin de aralarında olduğu pek çok insanın öldüğünü ve oğlu İsmail'in de kaçırılmış olduğunu öğrenir. Bu hadise, romanda ve Yunus'un kurgusal hayatında bir kırılma anıdır. Bundan böyle Yunus'un iki büyük mücadelesi ve arayışı başlar. Bunlardan ilki İsmail'i bulmaktan ibaret olan dünyevi bir arayıştır zira Yunus'un artık dünyevi hayatına dair hiç kimesesi ve hiçbir şeyi kalmamıştır. İkincisi ve esas olanı ise nefsiyle girdiği mücadele ve ilahi aşka dair arayışıdır. Bu iki arayış, roman boyunca, gerçekçi bir tutumla, dünyadan asla tam anlamıyla kopmayan Yunus'un hayatını eş zamanlı olarak biçimlendirir.

İsmail'in kaçırılmasından sonra, romana bir anlatıcı daha eklenir. Böylelikle Yunus, bir başka gözden de aktarılmaya başlanır. Kaçırıldıktan sonra adı Samuel olarak değiştirilen İsmail, Yunus Emre'nin başladığı pişme, olgunlaşma, kendini yok etme, İlahi aşka erme yolcuğunda yaşadıklarının neredeyse tam zıddı kabul edilecek bir hayat sürmeye başlar. Fakat o daima babasının ve ailesinin iyicil özelliklerini içinde taşımayı sürdürür. Dolayısıyla kötülüğü had safhada uyguladığı bölümlerde bile İsmail tam bir zâlim tipine dönüşmez. İsmail'in bakış açısının Yunus Emre'nin kurgusal kimliğinin çiziminde kullanılması onu en yakınının bakış açısı ile ve dünyevi kimliği ile tanıtmaktan öte bir anlam taşır. Zira İsmail babası Yunus'a kıvgındır. Bu sebeple Yunus Emre, roman boyunca ilerleyen olaylarla koşut olarak yaşadığı tekâmül sürecinde evvelkinden daha büyük bir hürmet görürken oğlu İsmail, onu bir baba olarak daima kırgınlık ve kıvgınlıkla anar. Ona göre Yunus, oğlunu önemsememiş,

yalnız bırakmış, aramamış dolayısıyla yaşadığı tüm olumsuzluklara, kötülöklere ve daima onu hırpalayan terk edilmişlik, kimsesizlik duygusuna sebep olmuştur. Bu yüzden suçludur. Yunus Emre, Samuel tarafından anlatılan bölümlerde daima bu öfkenin ve kırgınlığın yansımaları ile anılır. Ancak anlatıcının bu nazarı Yunus'u alt metinle olumlamayı mümkün kılan bir okuma eylemini beraberinde getirir. Çünkü Samuel'in zannettiğinin aksine babası çıktığı yolculukta tüm dünyadan ve dünya nimetlerinden vazgeçmiş olsa da oğlu İsmail'i aramaktan vazgeçmemiştir. Öte yandan Yunus'un köy halkı için üzerine aldığı sorumluluk İsmail'in çocuk yaşı ile idrak edemeyeceği bir fedakârlıktır. İsmail, babası baskın sırasında köyde olsa kendilerini kurtarabileceğini babasını kahraman zanneden her çocuk gibi düşünür, buna inanır ve bu sebeple neredeyse tüm köy halkıyla beraber annesini kaybetmesinin, kendisinin kaçırılmasının sorumlusu olarak babasını görür. İlerleyen yıllarda İsmail, babasına dair bir takım izlere ulaşır. Buna rağmen bunca yıl kendisini aramadığını düşündüğü için babasına kırgınlığı ve öfkesi devam etmektedir. Bu durumda Yunus'un aksine İsmail tam aksi bir yola girer. Bilhassa Yunus'la karşılaşmalarından sonra ona olan öfkesini Yunus'un fikir ve inançlarına yansıtır, Tanrı'yı ve onun iyi olduğu fikrini reddeder. Yunus'un teslimiyetine mukabil İsmail Allah'a öfkeli. Bu öfkenin sebebi Allah'a yakardığı halde babasına kavuşamamasıdır. İsmail'in bu noktada yaptığı sorgulamalar, kötülüğün kaynağı, Tanrı'nın varlığı, insanın nitelikleri gibi konularda yapılan sorgulamalarla örtüşür. İsmail bu aşamaya varıncaya kadar kötülüğü bizzat yaşamış, bu sorgulamaların kaynağı olan kötücül eylemlerin uygulayıcısı olmuştur. İsmail'in sorgulamaları daha ziyade tanık olduğu olumsuzluklar ve babasına duyduğu öfkeye dayansa da yaptığı sorgulamalar tasavvuf düşüncesini ve Yunus'un düşüncelerini yansıtmak adına önemlidir. Öte yandan bahsedilen yıllarda Anadolu'da yaşananların bir etkisi dine sığınma ise bir başka etkisi de tam karşıt örneği oluşturacak şekilde dini ve Allah'ı yahut Allah'ın iyi olduğunu reddetme olarak düşünülebilir. Yunus şahsında tasavvufun üstlendiği vazifenin bir faydası da burada sembolik olarak ortaya çıkar. Nasıl İsmail, zaman geçip öfkesini yendiğinde Yunus'un bir baba olarak değil "derişliğinden hiç soyunmamış bir şeyh" olarak etkisinde kalıyor ve doğru yolu buluyorsa Anadolu insanı da isyan duygusunu mutasavvıfların, bilgelerin yönlendirmesi ile aşar, inancını yeni baştan tanzim eder. Böylelikle Yunus Emre'nin tek dünyevi derdi de ortadan kalkar, en büyük vicdani azabı da... Romanda kurgulanan

bu katliam ve kaçırma hikâyesi sosyal ve siyasi arka planı vermesinin yanında Yunus'un kimliğini, zaafları olan bir insan olarak oğlunun gözünden çizmesi bakımından mühimdir. Böylelikle ortaya çıkan karakter ulvi olmaktan çok gerçektir. Bu tutum Yunus'un olgunlaşma sürecinde aştığı merhalelerin, doldurduğu çilenin, teslim oluşun da daha etkileyici ve insani vurgulanmasını sağlamış olur. Öte yandan olay örgüsünü hareketlendirir, romana ihtiyaç duyulan entrikayı katar.

Yunus, eşini ve oğlunu kaybettikten sonra girdiği yolda bir yandan pişerken bir yandan da devrin çeşitli bilgeleri ile karşılaşır. Böylelikle romanda adeta devre ait bir bilgiler geçidi yaşanır. Bu bilgilerle karşılaşmalar arasında en mühimi (Hacı Bektaş ve Tapduk Emre'den sonra) Mevlana'dır. Yunus ile Mevlana'nın karşılaşması da pek çok anlatıda karşımıza çıkan hadiselerden biridir. Yunus, Çelebi Faruk'la Konya'da bulunduğu sırada bir Cuma günü İplikçi Camii'ne Mevlana'yı dinlemeye gider. Hayranlıkla dinlediği ve *öyle güzel anlatıyordu ki, insanların ölesi gelirdi* (s. 165). Mevlana, hemen hemen tüm konuşmasında aşktan bahsettikten sonra Yunus'un yanına gelerek *"Hele derviş, senden Tapduk kokusu alırım!"* (s. 166) der. İki bilgenin karşılıklı konuşmalarından da anlaşılır ki Mevlana da Yunus'u Hacı Bektaş ve Tapduk Emre'nin bildiği gibi gönülden bilmektedir; ondaki cevherin farkındadır. Yunus'un şiire ilgisinin olduğunu sezerek ondan kafiye düşürmesini ister. "Beni bende demen ben bende değilim, Bir ben vardır bende benden içeri" dizelerini Yunus kurgusal düzlemde bu fasılda söyler. Artık şiir onun için farklı bir değere sahiptir. Geçtiği tüm aşamalara rağmen romanda hâlihazırda Sitare'den vazgeçemediğini defalarca vurgulayan Yunus, Mevlana tarafından, ancak onun anlayabileceği şekilde yönlendirilir. Mevlana'nın *"Yıldızdan geç Yunus artık güneşe bak!"* (s. 168) demesi ile sarsılan Yunus'un yolculuğunda bu an da dönüm noktalarından biridir zira Yunus bu andan sonra Sitare'yi bir arzu ve özlemde ziyade anı olarak zikretmeye başlar. Sitare'ye olan tutkusu, bir insanın eşine duyacağı sevginin yanında Yunus'taki âşıklık istidadını göstermesi bakımından kurguda ayrı bir yere sahiptir. Yunus, aşktaki vefasını, sadakatini, coşkusunu, samimiyetini, sabrını, fedakârlığını Sitare ile yaşadıklarında gösterir. Mecnun'un Leyla'ya olan aşkının değişimi gibi onun da Sitare'ye aşkı, zaten aşkta olgunlaştığının işaretidir. Bu noktadan sonra Yunus'un aşkı ilahi aşk olacaktır. Yunus ile Mevlana'nın karşılaşmalarında yine anlatılarda rastlanan bir vaka kullanılır. Mevlana'nın Yunus'a Mesnevi konusundaki fikri sorulduğunda Yunus, *Uzun demişsiniz efendim! Ben olsam et ü kemik*

büründüm / Yunus diye göründüm derdim olur biterdi. (s. 170) Mevlana, Yunus'a olumsuz algılanabilecek bir karşılık vermediği halde Yunus uzun yıllar, bu gönül sultanına saygısızlık ettiğini düşünerek vicdan azabı çeker. Aynı dizeleri Yunus, bir gece vecd halindeyken de söylemiştir. Mevlana'ya söylerken de bu dizeler ağzından kendiliğinden dökülür. Ayrırlarken Mevlana Çelebi Faruk'un kulağına eğilerek bir şey söyler. Faruk gülümser ve Yunus'a bakar fakat Mevlana'nın ne söylediğini ne Yunus sorabilir ne de Çelebi Faruk söyler. Böylelikle, sürükleyicilik adına romana bir merak unsuru eklenir. Mevlana'nın Yunus hakkında söyledikleri, romanın sonlarına doğru, Yunus kırklar meclisinden geçtikten sonra kendisine iletilir.

Baba oğul arasındaki benzerlikler roman boyunca vurgulanır. İsmail'in öfkesine nitelik bakımından benzemese de benzer bir kırgınlık ve kızgınlık sürecini Yunus da yaşar. Yunus, şeyhi Tapduk Emre'ye gönülden bağlıdır. O da ümidini babasına bağlayan İsmail gibi erişmek istediği yüce hedefte ümidini önce Allah'a sonra şeyhine bağlamıştır. Ancak yıllar geçip, herkesten farklı bir terbiyeden geçip hala hiç ilerleme kaydetmediğini düşünen, zanneden Yunus da bu kırgınlığını şeyhi Tapduk Emre'ye yansıtır. Bu kırgınlıkla başlayan olay zinciri Yunus'un mertebesinin farkına vardığı meşhur rivayetin yeniden kurgulandığı bölüm için alt yapıyı oluşturur. Aslında en baştan itibaren Yunus'un eriştiği mertebeler okura satır aralarında sezdirilir. Anlatılarda ufak değişikliklerle karşımıza çıkan bu meşhur hikâyenin kurgulanması ise hem okura hem de Yunus karakterine hakikati ispat eden, mucizevî bir hadisedir. Buna göre dergâhtan yukarıda bahsedilen gerekçelerle uzaklaşan Yunus, *“Biz yol şaşırmuş iki abdalız. Nereye gideceğiz, nereye gidilir bilmeyiz. Allah eğleştirmesin, şunda eğleştik kaldık!”* (s. 206) diyen iki kişiye tesadüf eder ve *“Desenize bencileyin iki âşık oldunuz.”* (s. 206) karşılığını verdiği abdalların birlikte konaklama teklifini kabul eder. Burada Yunus'un ağzından dervişliğe dair dile getirilen görüşler mühimdir zira bu görüşler hem halkın hafızasında hem de romanda çizilen Yunus karakterini de yansıtmaktadır: *“Derviş halk içinde ama onlardan ayrı olmalı; dışta halk ile iken içte Hak ile olmalıdır. Halvette iken uzleti yaşamalı, yerde iken gökte gezinmeli, ihtişamda iken garip olmalıdır.”* (s. 207) Yunus karşılaştığı bu dervişlerin fikirleri ve fiilleri neticesinde *“Yıllardır Tapduk kapısında oyalanacağıma şu mağaraya gelseymişim.”* (s. 213) diyerek hayıflanır. Arzusu, şeyhinden üstün bulduğu bu iki abdalla kendisini

yeniden bulmaktır. Bir yandan bu sözleri etmesi henüz mertebesinin farkında olmadığını, bir yandan kırgınlığının bir yandan da üzerinden vakit geçtikten sonra hatalarını ve pişmanlıklarını dürüstlikle anlattığının göstergesi olarak değerlendirilebilir. Abdallarla geçirdiği iki akşam boyunca ettikleri dualarla bu iki kişi birer sofraya donatılır. Üçüncü gün sıra Yunus'a gelir ve kendisinin farkında olmadan, endişeyle dua eden Yunus şunları söyler: *“Yücelerden yüce Tanrım, ululardan ulu Allah! (...) Bu dervişler sana yakarırken her kimin yüzü suyu hürmetine dua ettilerse sen o kulunun yüzü suyuna beni bunların arasında mahcup etme İlahi!”* Bu sözlerden sonra Yunus dervişlerin hayret nidalarını duyar ki gelen sofraya önceki iki akşamki ile kıyaslanamayacak kadar zengindir. Yunus'un kendini bilmesi tam da bu sırada mümkün olur zira abdallar Yunus'un kimin hatırına dua ettiğini öğrenmek isterler. Bunun üzerine Yunus da onlara aynı soruyu sorar. *“Biz, Tapduk Emre'nin kapısında yıllar yılı odun taşıyan bir Yunus vardır, onun hürmetine diye dua eder, isteriz. Çok şükür her gün bize nimet gelir.”* (s. 216) cevabını alan Yunus ruhani bir sarhoşluğa kapılır ancak kendine geldikçe pişmanlığı ona her şeyi unutturur. *“Kırk gün susuzluk içinde su taşırken yunup arınarak makamlardan makamlar aşmış, yıllar yılı titreyerek odun getirdiğim vakit od ile yanarak halden hale yükselmişim de haberim yokmuş. Meğer Tapduk Sultanım bu fakiri sessiz sedasız doldurmuş da farkına varmamışım.”* Diyen Yunus, yine de gerçeği gösterdiği için Allah'a şükreder. Bunun devamında ise bir pişmanlık ve tövbe süreci başlar. Ve bu süreçte Yunus artık içindeki odu, aşk odunu fark eder; bu od onu hiçbir zamankine benzemeyen bir şekilde yakar. Uzunca bir süre utancından Tapduk dergâhına gidemeyen Yunus, sonunda cesaretini toplayıp dergâha döner ancak dervişlerin öfkesi ile karşılaşır. Dervişler Yunus'un bilmeksizin gösterdiği bir takım kerametlerden etkilenir ve korkarken Yunus da bu karşılaşmanın terbiyenin bir faslı olduğunu anlar ve bu muameleye tahammül eder. Hücre arkadaşı Abakay Derviş onu yalnız bırakmaz v nihayet Ana Bacı da gelir. Ana Bacı'nın önerisi ile Yunus Tapduk Emre'nin eşğine yatar. Sabah namazında abdest almak için kalkan Tapduk Emre'nin ayağı Yunus'a takılır. Ana Bacı'ya bu kim diye sorar. Ana Bacı “Yunus” der. “Hangi Yunus?” diye sorarsa Yunus Emre şeyhinin gönlünden çıktığını anlayacak ve oralardan gidecektir. “Bizim Yunus mu?” diye sorarsa ayaklarına kapanıp af dileyecektir. Nitekim Yunus'un korkularına rağmen Tapduk Emre, “Bizim Yunus mu?” diye sorar böylelikle şeyhi tarafından affedilen Yunus'un “dervişliğinden soyunmayan bir şeyh”

olarak yaşayacağı yeni dönem başlar. Yine Anadolu'da sosyal ve siyasi hayatın düzelmesi Yunus'un olgunluk süreci ile koşut olarak gerçekleşir.

Romanda bu sırada kurgulanan bir vaka da Yunus'un şair olma sürecidir. Aslında Yunus, Mevlana ile karşılaştığından ve onun tarafından meyli fark edilip karşılıklı şiir söyledikten sonra bilhassa Tapduk dergâhına yeniden kabul edildiğinden beri kendini durduramaz şekilde zihninden şiirler söylemektedir. Ancak bundan sıyrılmaya çalışır zira Tapduk sultanı onun tüm iddialardan sıyrılmamasını istemektedir. Dergâhta hikmetler, nutuklar, demeler söyleyen Yunus-ı Gûyende adlı bir derviş de vardır. Pek çok Yunus divanının olması ya da pek çok dizenin Yunus'a atfedilmesi gibi hakiki durumların bir izi olarak değerlendirilebilecek bu hadise Yunus'un şair olma sürecine eşlik eder. Dergâha Horasan erenlerinden kırk pirin geldiği bir akşam Tapduk Emre'nin "*Haydi Yunus, vakit tamam oldu, o hazinenin kilidini açtık, nasibini alıverdin, sen söyle! Bu mecliste sohbeti sen eyle. Hünkâr varlığının nefesi yerine gelsin.*" (s. 261) demesi üzerine Yunus, herkesin gönlüne işleyen şiirlerini söylemeye başlar. Bu şiirler Gûyende tarafından kayda geçirilir. Yunus, o gecenin anlamını "*O gece ulu divan olduğunu, kırklar meclisi kurulduğunu ertesi gün kendime geldiğimde anladım.*" diyerek bildirir. Bu ziyarette ortaya çıkan iki hakikat daha vardır. Bunlardan biri, Yunus'un bir alp eren olan dedesi Taybuga'nın, onun bir gün bu eşiğe geleceğini kırk yıl önce söylemiş olmasıdır. Diğeri ise yıllar önceki karşılaşmalarında Mevlana'nın Yunus için "*Sufilik yolunda hangi makama erişmişsem, şu Türkmen kocası Yunus'un ayak izini orada gördüm.*" dediğinin Faruk Çelebi tarafından nakledilmesidir. Bu asli olayların ardından Tapduk Emre Yunus'a artık kemale erdiğini, şeyh Yunus olduğunu, bir posta iki aslan sığmayacağını, gidip gönül Kâbe'sini başka yerde kurmasını söyleyerek Yunus'a Hakk'ı bulduğunu bildirir.

Yunus'un oğlu ile kavuşması da şeyh olmasından sonradır. Baba- oğul birbirlerine hallerini anlattıktan sonra İsmail ona duyduğu kırgınlığı ve kızgınlığı yener. Kurguya göre Yunus torunlarını görecektedir kadar yaşar. Gönül gözüyle görmenin bir sembolü olarak Yunus da gözlerini kaybeder; zaten Abakay Derviş'in merhemleri ile hastalığını daha başlarken iyi edebileceği halde böyle bir tercihte bulunmamıştır. Bazı dervişler Yunus'un körlüğünü oğlunu bir daha kaybetmemek için diyerek açıklarlar. Nihayetinde babasına olan öfkesi ve kırgınlığını

dindiren dolayısıyla inancı da tazelenen İsmail, babası ile gurur duyan bir adam olarak çizilir.

Yunus'un mezarının nerede olduğu daha önce de belirtildiği gibi uzunca bir zaman tartışılmıştır. Romanda Molla Kasım, Yunus'un mezarının Sarıcaköy'den Yerce'ye nakledildiğini söyler. Roman, Molla Kasım'ın anlatıcılığında ve İsmail ile sohbetiyle, Yunus'un son anlarının ve ölürken gösterdiği bir başka kerametın nakliyle, böylelikle Yunus'un kurgusal kimliğinin belirttiği şiir sayısı ile sona erer.

Roman boyunca, üç farklı anlatıcı kullanılmasına rağmen, bu üç kişinin üslubu da dili de farklılık göstermez. Bu bir aksaklık olarak ele alınabileceği gibi Yunus'un da İsmail'in de yaşadıklarını merkez anlatıcı olarak andığımız Molla Kasım'a ilettikleri ve kurgunun dış katmanında bu anlatıların Molla Kasım tarafından bir araya getirilmesiyle oluşturulan bir kitap olduğu dile getirildiğinden olağan da karşılanabilir. Yani bir bakıma aslında tüm eser, son tahlilde Molla Kasım tarafından yazılmıştır haliyle üslup farklılıkları görülmeyecektir. Eseri zenginleştiren unsurlar arasında Yunus'un dizelerinin hem şiir formunda hem de anlatının, günlük konuşmaların, Yunus'un anılarının arasına yedirilerek verilmesi ile romanın aynı zamanda, Yunus'u tanıyanlar için ufak bir antolojik okumayı da içerdiği söylenebilir. Ayrıca kurgusal düzlemdeki anlatıcı Yunus, asırlar öncesinden gelen ve bizzat kendi dilinden dökülen sözlerle de bu çağdaş dönem anlatısında dile gelir.

Eser, kronolojik çizgiden mümkün olduğunca sapmayarak Yunus'un hayatını ve geçtiği aşamaları anlatır. Yunus, yakınlarının, ailesinin, dervişlerin oluşturduğu sosyal çevrenin yanı sıra devrinin ve yaşadığı coğrafyanın da bir sentezidir. Bu bakımlardan ortaya gerçekçi bir Yunus Emre karakteri çıkar. Ancak Yunus Emre'nin kurgusal düzlemde tam manasıyla ete kemiğe bürünüp bürünmediği, ne kadar canlı bir karakter olduğu tartışmaya açıktır zira tüm neden-sonuç bağlarına, çevre ve zaman etkisine rağmen psikolojik derinlik bakımından karakter eksik kalmıştır. Karakter çiziminde Yunus hakkında yazılan, anlatılan pek çok kaynağın izlerine rastlanır. Yunus'a tüm bu anlatılardan ve belgelerden evvela bir hayat hikâyesi çizilmiş Bizim Yunus bu hayatı yaşamak üzere kurgulanmıştır. Halkın hafızasında yaşamakta olan Yunus, böylelikle bir roman kişisi ve anlatıcısı olarak da literatürde yer edinmiş, bir bakıma bu eser ile Yunus hakkında akademik çalışmalar yürütenlerin değilse de onu bilenlerin daha yakından tanımaları sağlanmış, okur Yunus'un

olgunlaşma sürecine ortak edilmiş, Yunus'un fikirleri oldukça anlaşılır bir dil ve kolay kavranır bir teknik kurgu ile içinden çıktığı halka iletilmiştir.

Kaynakça

- Pala, İskender, *Od*, Kapı Yayınları, İstanbul 2012.
- Gölpınarlı, Abdülbaki, *Yunus Emre Hayatı ve Bütün Eserleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2006.
- Eyüboğlu, Sabahattin, *Yunus Emre*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2005.
- Tatçı, Mustafa, *Yunus Emre Divanı I*, MEB Yayınları, İstanbul, 1997.
- Topçu, Ümmühan, "Yunus Örneğinde Kahramanı Ete Kemiğe Büründürmek", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 8/1 Winter 2013, p.2617-2631, Ankara-Turkey.
- Turna, Murat, "Sezai Karakoç'un Gözüyle Yunus Emre, Mehmet Akif ve Mevlana", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 7/1 Winter 2012, p.2025-2042, Turkey.
- Sevgi, Ahmet, "Yunus Emre'de İnsan Sevgisinin Evrenselliği Üzerine", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 7/1 Winter 2012, p.99-103, Turkey.
- Karaburgu, Oğuzhan, "Bir Yunus Romanı: Od-Bizim Yunus", *Türk Yurdu*, C.32, S.297, Mayıs 2012, s. 121-125.